

633

4150

1861

Maa-rahwa

Al. 633.

Kasuline Kalender

ehk Täht-raamat

1861

aasta peale pärast meie Jeesanda Jeesuse Kristuse sündimist

Sel aastal on 365 pääwa.



Tartus.

H. Laakmanni kirjadega trükitud.

Märkide seletamine.

● Noor-kuu.	● Esimene weerand.
● Täis-kuu.	● Viimne weerand.
p. püha.	p. pärast ehk pääw.
homm. hommikul.	õht. õhtul.
e. l. enne lõunat.	p. l. pärast lõunat.
m. ja ' minut.	f. kel, ja t. tund.

Pääwa- ja kuu-warjutamised.

Sel aastal warjutakse päike kolmford ja kuu üksford;
agga ükski neist pole meie maal näha.

Aasta jägude muudmised.

- 1) Rewade alustab 8. Märtsil f. 4, 26 min. õht.
- 2) Suwi alustab 9. Juunil f. 1, 13 min. õht.
- 3) Sügise alustab 11. Septembril f. 3, 26 min. homm.
- 4) Talw alustab 9. Deetsembril f. 9, 13 min. õht.

Der Druck dieses nur in den Ostsee-Gouvernements abzufehenden
Kalenders wird unter der Bedingung gestattet, daß nach Beendigung
desselben der Abgetheilten Censur in Dorpat die vorschristmäßige An-
zahl Exemplare zugestellt werde.

Dorpat, den 9. Septbr. 1860.

(Nr. 133.)

Abgetheilter Censor de la Croix.

Sündinud asjade aea = arv.

Raa ilma loomisest arwatakse	5810 aast.
Kristuse sündimisest	1861 —
Tallinna ehitamisest	642 —
Tartu ehitamisest	831 —
Raamatu-trükmise üleswõtmisest	421 —
Luteruse õige usu üleswõtmisest	344 —
Peterburgi linna ehitamisest	158 —
Wene-riigi walitsuse alustusest meie maal	151 —
Suure-kooli alustusest Tartus	59 —
Rõuge panemise hakatusest	58 —
Prantsuse Wene-maale tulemisest ja	
Moskwa linna põlemisest	49 —
Meie Keisri Härra Aleksandri II.	
walitsuse hakatusest	6 —

Sel aastal näitab tunnipak.

1. Januaril 9 minutit tunnikellast tagasi.
1. Weebruari 15 min. — —
1. Märtsil 10 minutit — —
1. Aprillil tunnikellaga ühte. — —
1. Mail 4 minutit tunnikellast etc. — —
1. Juunil tunnikellaga ühte. — —
1. Juulil 5 minutit tunnikellast tagasi. — —
1. Augustil 5 minutit — —
1. Septembril 4 minutit tunnikellast etc. — —
1. Oktobril 14 minutit — —
1. Novembril 15 min. — —
1. Deetsembril 6 min. — —

Kaks ristisest (**) nädala pääwa arwu-numri ees
tähendawad, et on kirjus ehk kroonu-püha, mis kirjus
pühitsetakse; üks ainus (*) tähendab, et on mälestuse p.,
mis kirjus ei pühitseta, aga mil kohut ja kooli ei peeta.

Aasta algamine.

Sel kuul on

Jaannar.

Uut aastat tereame nüüd,
Oh Jummal anna andeks wanad
süüd.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muundmised.
Reäri p.	Kristuse ümberleikamisest.	Euul. 2, 21.
*1 Pühap.	Reäri - pääw.	Selge.
2 Esmasp.	Nabel, Set	Udune.
3 Teisip.	Genof	
4 Keßnäd.	Metusala	
5 Neljap.	Siimeon	Lume sadu.
*6 Reede	3 Kuninga p.	
7 Laup.	Melfior	☾ 5, 47' homm.

1. Püh. p. 3. Kuning. p. — 12 aastane Jeesus templis. Euul. 2, 41—52.

8 Pühap.	Errart	Kange külm.
9 Esmasp.	Kaspar	
10 Teisip.	Paawli pääw.	Luislab.
11 Keßnäd.	Higinus	
12 Neljap.	Rein	Udune.
13 Reede	Hilarius	
14 Laup.	Robert	☾ 6, 53' õht.

2. Püh. p. 3. Kuning. p. — Pulmad Kaana linnas. Joann. 2, 1—11.

15 Pühap.	Weeliks.	Selge.
-----------	----------	--------

31 pääwa.

Reäri - kuu.



16 Esmasp.	Erđman	Wihmasadu.
17 Teisip.	Lõnise pääw.	
18 Keßnäd.	Grain	Selge.
19 Neljap.	Saara	Udune.
20 Reede	W a a b. S e b a s t.	
21 Laup.	Agnet	☾ 11, 46' homm.

3. p. p. 3 Kuning. p. Pibalitõbine ja pamehe sulane. Mat. 8, 1—13.

22 Pühap.	Wintsent	Lumesadu.
23 Esmasp.	Emerentsia	
24 Teisip.	Timoteus	Selge.
25 Keßnäd.	Paawli ümb.	
26 Neljap.	Hans	Kange tuul.
27 Reede	Krisostomus	
28 Laup.	Kaarel	☾ f. 9. 52' õht.

4. p. p. 3 Kuning. p. — Jeesus ähwardab tuult ja merd. Mat. 8, 23—27.

29 Pühap.	Saamuel	Udune.
30 Esmasp.	Ludowika	
31 Teisip.	Polikarpus	Lumesadu.

1	Januarit tõuseb päike:	E. 8, 43 m.,	läh. alla:	E. 3, 37 m.
11	— — — —	8, 25 — — —	— — —	3, 59 —
21	— — — —	8, 8 — — —	— — —	4, 23 —



Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Kestnäd.	Brigita	
2 Neljap.	Küünla pääw	Selge.
3 Reede	Hanna	
4 Laup.	Weronika	Külm ilm.
5. p. p. 3 Kun. p. — Umrohi niso seas. Mat. 13, 24—30.		
5 Pühap.	Agate	Udune.
6 Esmasp.	Beerent	☉ 2, 6' homm.
7 Teisip.	Rikart	
8 Kestnäd.	Saalomon	Lumesadu.
9 Neljap.	Apoloniüs	
10 Reede.	Paulina	Selge.
11 Laup.	Karolina	
6. p. p. 3 Kun. p. — Peigmees tulleb, minge wasto. Mat. 25, 1—13.		
12 Pühap.	Güwrosina	Pilwine.
13 Esmasp.	Beeningna	☉ 6, 30' homm.
14 Teisip.	Walentin	
15 Kestnäd.	Jisrael	Udune.



16 Neljap.	Juula	Pilwine.
17 Reede	Konstantia	Luislab.
18 Laup.	Konfordia	Sula.

9 p. e. Krist. ülest. p. — Töötegiad wiinamäel. Mat. 20, 1—16.

**19 Pühap.	Eufanna Keisri h. troni p.	☉ 9, 3, õht.
20 Esmasp.	Eufarius	
21 Teisip.	Ello	Selge.
22 Kestnäd.	Peetri pääw	Räntsakas.
23 Neljap.	Johst	
24 Reede	Madise pääw.	Kange tuul.
25 Laup.	Wiktör	Udune.

8. p. e. Krist. ülest. p. — Külwajast. Luul. 8, 4—15.

26 Pühap.	Nestor	Wihmasadu.
27 Esmasp.	Klaudius	☉ 3, 24' õht.
28 Teisip.	Justus	Selge ilm.

1 Weebuaril tõuseb päike: E. 7, 42 m., läh. alla: E. 4, 50 m.

11 — — — — 7, 16 — — — — 5, 13 —
21 — — — — 6, 48 — — — — 5, 37 —

3.

So päike tõuseb forgemaks
 Oh saaks mo ust ka tangemaks!

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Keelkäd.	Albinus	Lumesadu.
2 Neljap.	Loowisa	
3 Reede.	Kunigunda	Selge.
4 Laup.	Adrian	
Paastu Pühap. — Kristuse kannatamised. Suut. 18, 31—43.		
5 Pühap.	Meeta	Udune.
6 Esmasp.	Gotwrid	W hmasadu.
7 Teisip.	Wastla pääw.	☾ 7, 16' õht.
8 Keelkäd.	Tuha pääw	Sula.
9 Neljap.	Prudentius	
10 Reede	Mifeus	Selge ilm.
11 Laup.	Konstantin	

1. Pühap. paastus. Kristust kiusatakse. Mat. 4, 1—11.		
12 Pühap.	Gregor	Räntsakas.
13 Esmasp.	Erst	
14 Teisip.	Matilde	☾ 4, 2' õht.
*15 Keelkäd.	Palwe pääw.	(1. Kwatember.)
16 Neljap.	Gaabriel	Udune ilm.



17 Reede	Lruuta	Eula.
18 Laup.	Patritsius	
2. Pühap. paastus. Kananca-maa naene. Mat. 15, 21—28.		
19 Pühap.	Joosep	Udune.
20 Esmasp.	Rahwael	
21 Teisip.	Leowil	☾ 8, 11' homm.
22 Keelkäd.	Beenedikt	Selge ilma
23 Neljap.	Ruubert	fene.
24 Reede	Kasimir	
*25 Laup.	Paasto Maarja p.	
3. P. paastus. Kristus ajab kurja waimu wälja. Suut. 11, 14—28.		
26 Pühap.	Maanuel	Sahe tuul.
27 Esmasp.	Kustaw	
28 Teisip.	Kideon	☾ 8, 43' homm.
29 Keelkäd.	Wilipina	Udune ilm.
30 Neljap.	Udonis	
31 Reede	Toots	

1. Märtsil tõuseb päike: k. 6, 24 m., läh. alla: k. 5, 59 m.
 11. — — — — — 5, 53 — — — — — 6, 21 —
 21. — — — — — 5, 26 — — — — — 6, 41 —

4.

Kõik weiffed saanud mätale
Mo karjotsiks jää Jeesuse!



Nädalad ja nädala pöörad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Laupäev	Teodora	Segane.
4. p. paastus. Kristus söödas 5000 meest. Joann. 6, 1-15.		
2 Pühap.	Teodofia	Lumesadu.
3 Esmasp.	Werdinand	
4 Teisip.	Ambrosius	Luislab.
5 Keisnäd.	Siimo	
6 Neljap.	Kõlestin	☾ 8, 32' homm.
7 Reede	Aaron	
8 Laupäev	Liborius	Wihmasadu.
5. p. paastus. Jeesus wiisataks liiwibega. Joann. 8, 46-59.		
9 Pühap.	Voogislaus	
10 Esmasp.	Esfiel	Tormab.
11 Teisip.	Herman	
12 Keisnäd.	Juulius	☾ 12, 10' õht.
13 Neljap.	Justinus	
14 Reede	Liburtius	
15 Laup.	Obadias	Udune ilm.

6. p. paastus. Kristuse sisesõitmisest. Mat. 21, 1-9.

16 Pühap.	Palmi puude p.	
**17 Esmasp.	Ruudolhw	Reisri h. sünd. p.
18 Teisip.	Walerian	Udune ilm.
19 Keisnäd.	Tiimon	☾ 9, 19' õht.
**20 Neljap.	Enur Neljap.	
**21 Reede	Enur Reede	Selge.
22 Laup.	Kaajus	
Lihawete Püha. — Kristuse ülestouernisest. Mark. 16, 1-8.		
**23 Pühap.	1. Lihawete p.	9. fülwi nädal.
**24 Esmasp.	2. Lihawete p.	
**25 Teisip.	Markuse p.	
*26 Keisnäd.	Etselias	
*27 Neljap.	Anastasiu	
*28 Reede	Teresia	☾ 12, 54' õht.
*29 Laup.	Raimund	Wihmasadu.
1. p. p. ülest. p. — Kinnipandub ukselt. Joann. 20, 19-31.		
30 Pühap.	Grastus	Selge.

1. Aprillil tõuseb päike: k. 4, 54 m., läh. alla: k. 7, 9 m.
11. — — — — — 4, 28 — — — — — 7, 31 —
21. — — — — — 4, 2 — — — — — 7, 52 —

5.

Põlul külwab põllu-mees
Ja loodab leikust usu wäes.



Nädalad ja nädala pöörad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Esmasp.	Wolbri pööw.	Selge ilm. ☾ 5, 50' õht.
2 Teisp.	Siigismund	
3 Keßn.	† leidmise p.	
4 Neljap.	Lorentina	
5 Reede	Gothard	
6 Laup.	Diitrik	

2. p. p. ülest. p. — Pea karjane. Joann. 10, 12—16.

7 Pühap.	Setta	7. fülwi nädal.	Wilu tuul. Wihmasadu. ☾ 7, 53' homm.
8 Esmasp.	Laus		
*9 Teisp.	Rigula pööw		
10 Keßnäd.	Rordian		
11 Neljap.	Neero		
12 Reede	Pankratsius		
13 Laup.	Serwatsius		

3. p. p. ülest. p. — Üürilise aea pärast. Joann. 16, 16—23.

14 Pühap.	Kristjan	6. fülw	Range palaw. Selge.
15 Esmasp.	Schwia		
16 Teisp.	Peregrinus		

17 Keßnäd.	Nikander	wi nädal.	Selge. ☾ 12, 12' lõun. Udune ilm.
18 Neljap.	Serif		
19 Reede	Wilip		
20 Laup.	Wlorian		

4. p. p. ülest. p. — Kristuse äraminemisest. Joann. 16, 5—15.

21 Pühap.	Triino	8. fülwi nädal.	Wihmasadu. Udune ilm. ☾ 3, 25' õht.
22 Esmasp.	Emilia		
23 Teisp.	Leontine		
24 Keßnäd.	Esther		
25 Neljap.	Urbani pööw		
26 Reede	Eduard		
27 Laup.	Luudolhw		

5. p. p. ülest. p. — Sigest palumisest. Joann. 16, 23—30.

28 Pühap.	Willem	4. fülwi	Selge. Soo ilm.
29 Esmasp.	Maksimilian		
30 Teisp.	Wigand		
31 Keßnäd.	Wlode		

1. Mail tõuseb päike: E. 3, 39 m., läh. alla: E. 8, 14 m.

11. — — — — 3, 28 — — — — 8, 35 —

21. — — — — 3, 4 — — — — 8, 52 —

6.

Rõõmus on kül igamees,
Oh et se sünniks Jeesuses.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
*1 Neljap.	Taewa minem.	näbal. Selge.
2 Reede	Emma	☾ 12, 12' õht.
3 Laup.	Liiso	
6. p. p. ülest. p. — Rõemustaja. Joann. 15, 26—16, 4.		
4 Pühap.	Bridrika	3. fullwi näbal. Sahe tuul.
5 Esmasp.	Boniwatfius	Udune.
6 Teisip.	Artus	
7 Keftnäd.	Lufretfia	Bihmasadu.
8 Neljap.	Medardus	
9 Reede	Bertram	☾ 4, 10' õht.
10 Laup.	Blawius	

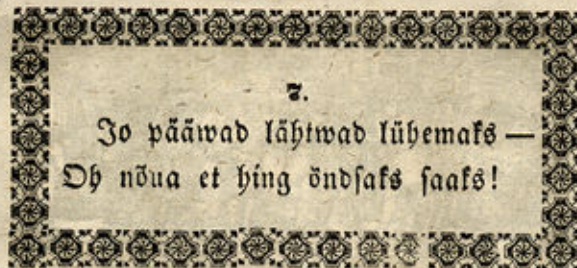
Neli Pühi. — Pühast Waimust. Joann. 14, 23—31.

*11 Pühap.	Neli Pühi	2. fullwi nä.	Selge ilm.
*12 Esmasp.	Teine Püha		
13 Teisip.	Tobias	(2. Kwatember.)	Selge.
14 Keftnäd.	Tetlohw		
15 Neljap.	Wiido		



16 Reede	Justina	dal	Selge ilm.
17 Laup.	Nikander		
Kolmaino Jumala p. — Jeesus ja Nikodemus. Joann. 3, 1—15.			
18 Pühap.	Homer	1. fullwi näbal.	☾ 4, 27' homm.
19 Esmasp.	Kert		Udune.
20 Teisip.	Wloorian		Bihmasadu
21 Keftnäd.	Nahel		
22 Neljap.	Tiit		Selge ilm.
23 Reede	Basilius		
**24 Laup.	Jaani pääw		
1. p. p. 3. a. J. p. — Nikas mees ja Laatsarus. Luuk. 16, 19—31.			
25 Pühap.	Wio		Segane.
26 Esmasp.	Jeremias	☾	3, 59' homm
27 Teisip.	7 magajade pääw.		Pilwine.
28 Keftnäd.	Joosua		
*29 Neljap.	Peetri Paawl. pääw		Bihmasadu.
30 Reede	Paawli mäilet. pääw		

1. Juunil tõuseb päike: t.	2.	56	m., läh. alla: t.	9.	3	m.
11. — — — —	2.	55	— — — —	9.	8	—
21. — — — —	3.	2	— — — —	9.	6	—



Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
**1 Laup.	Leobald Eefe Keiserina sünd. pääw.	Udune.
2. p. p. 3. a. J. p. — Suurest õhto sõdamaast. Luul. 14, 16—24.		
2 Pühap.	Seina, Maaria p.	Eoe ilm.
3 Esmasp.	Kornelius	☉ 4, 34' homm.
4 Teisip.	Ulrik	
5 Kestnäd.	Anselm	Wihmasadu.
6 Neljap.	Norbertus	
7 Reede	Demetrius	Pilwine.
8 Laup.	Kilian	
3. p. p. 3. a. J. p. — Arakadunud lambast. Luul. 15, 1—10.		
9 Pühap.	Annikas	Müristab.
10 Esmasp.	7 wennaste pääw	☉ 1, 52' homm.
11 Teisip.	Nadelheide	
12 Kestnäd.	Hindrik	Wihmasadu.
13 Neljap.	Mareti vääw	
14 Reede	Bonavent	Selge ilm.
15 Laup.	Apstl. lahku.	



4. p. p. 3. a. J. p. — Olge armutised. Luul. 6, 36—42.		
16 Pühap.	Hermina	Selge.
17 Esmasp.	Aleksius	☉ 9, 38' õht.
18 Teisip.	Rosina	
19 Kestnäd.	Haraldus	Kange pala.
20 Neljap.	Elias	
21 Reede	Daaniel	
**22 Laup.	Maaria Magd. p. Keiserina nime p.	Müristab.
5. p. p. 3. a. J. p. — Rohkest kala-saagist. Luul. 5, 1—11.		
23 Pühap.	Osar	Sahe ilm.
24 Esmasp.	Kristina	
25 Teisip.	Jaakobi pääw	☉ 2, 41' õht.
26 Kestnäd.	Anna	
**27 Neljap.	Marta Keiserina sünd. p.	
28 Reede	Pantalon	Pilwine.
29 Laup.	Olewi pääw	
6. p. p. 3. a. J. p. — Wariseride õigusest. Mat. 5, 20—26.		
30 Pühap.	Rosalie	Wihmasadu.
31 Esmasp.	Kristwrid	
1. Juulil tõuseb päike: L. 3, 16 m., läh. alla: L. 8, 52 m.		
11. — — — — —	2, 35 — — — —	8, 36 — — — —
21. — — — — —	3, 56 — — — —	8, 15 — — — —

8.

Uus leib nüüd on jo walmistub,
Oh oleks taewa laud mul' faetub!

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Teisip.	Peetri wang. ol.	☾ 9, 2' homm.
2 Keisnäd.	Hannibal	
3 Neljap.	August	Selge ilm.
4 Reede	Dominikus	
5 Laup.	Dswald	

7. p. p. 3. a. J. p. — Jesele äraseletamises. Mat. 17, 1—9

*6 Pühap.	Krist. äraselet. p.	Udune ilm.
7 Esmasp.	Tõno	
8 Teisip.	Gottlieb	☾ 1, 38' õht.
9 Keisnäd.	Romanus	
10 Neljap.	Lauritsa p.	Range tuul.
11 Reede	Dlga	Wihmasadu.
12 Laup.	Klaara	

8. p. p. 3. a. J. p. — Wale-prophetibest. Mat. 7, 15—23.

13 Pühap.	Made	
14 Esmasp.	Eusebius	Segane.
*15 Teisip.	Ruki Maar. p.	



16 Keisnäd.	Tisat	☾ 3, 10' õht.
17 Neljap.	Henning	Selge.
18 Reede	Helena	
19 Laup.	Seebald	Pisne käib.

9. p. p. 3. a. J. p. — ülesõhtusest majapidajast. Luuk. 16, 1—9.

20 Pühap.	Bernhart	
21 Esmasp.	Rut	Selge.
22 Teisip.	Wilibert	
23 Keisnäd.	Safarias	☾ 11, 59' õht.
24 Neljap.	Pärtli pääw	Udune ilm.
25 Reede	Ludwig	
**26 Laup.	Natalie Keisri h. Kroon. p.	Range wihm.

10. p. p. 3. a. J. p. — Jerusalemma ärarikmises. Luuk. 19, 41—48.

27 Pühap.	Sephart	Selge.
28 Esmasp.	Augustine	
*29 Teisip.	Taani pea mah. p.	Range tuul.
**30 Keisnäd.	Aleksander Keisri h.n.p.	☾ 3, 3' õht.
31 Neljap.	Rebeka	Selge.

1. Augustil tõuseb päike: k. 4, 19 m. läh. alla: k. 7 49 m.
11. — — — — — 4, 41 — — — — — 7, 22 —
21. — — — — — 5, 4 — — — — — 6, 55 —



Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Reede	Ekidius	Udune.
2 Laup.	Elisa	
11. p. p. 3. a. J. p. — Wariserist ja tõlnerist. Luul. 18, 9—14.		
3 Pühap.	Berta	Wihmasadu
4 Esmasp.	Neus	Range tuul.
5 Teisip.	Natanael	
6 Keisnäd.	Magnus	☉ 3, 48' homm.
7 Neljap.	Regina	
*8 Reede	Maaria sündim. p. Trooni pär. sünd. p.	Segane.
9 Laup.	Pruuno	
12. p. p. 3. a. J. p. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.		
10 Pühap.	Viina	Udune ning
11 Esmasp.	Kerard	
12 Teisip.	Siirus	foe.
13 Keisnäd.	Amatus	
*14 Neljap.	Risti ülend. p.	☉ 8, 11' homm.
15 Reede	Nikodemus	



16 Laup.	Viina	Selge.
13. p. p. 3. a. J. p. — Preester ja Saamaria-meest. Luul. 10, 23—37.		
17 Pühap.	Josepina	Wihmasadu.
18 Esmasp.	Tõnts	Rantsakas.
19 Teisip.	Tints	
20 Keisnäd.	Jaana	(3. Kwatember.)
21 Neljap.	Mateuse pääw	☉ 8, 43' homm. Segane.
22 Reede	Moorits	
23 Laup.	Hoosea	14. p. p. 3. a. J. p. — Kümnest pidalitõbifest. Luul. 17, 11—19.
24 Pühap.	Joann. saamise p.	
25 Esmasp.	Kleowas	Udune.
*26 Teisip.	Joann. õpet. p.	Lumesadu.
27 Keisnäd.	Udolphw	
28 Neljap.	Werner	☉ 11, 56' õht.
29 Reede	Mihkli pääw	
30 Laup.	Hironimus	Seletab.
1. Septembril tõuseb päike: k. 5, 28 m., läh. alla: k. 6, 23 m.		
11. — — — — —	5, 49 — — — —	5, 55 — — — —
21. — — — — —	6, 11 — — — —	5, 26 — — — —

10.

Kui ilm kül surjaks, ropuks lääs,
Siis tee, et süda puhtaks jääb.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
15. p. p. 3. a. J. p. — Mammonast. Mat. 6, 24—34.		
**1 Pühap.	Leikuse Püha.	
2 Esmasp.	Maariaf. ja eesp.	Külmad ilmad.
3 Teisip.	Volrad	
4 Keisnäd.	Prants	Wihmasadu.
5 Neljap.	Amalia	
6 Reede	Luisa	☾ 8, 25' õht.
7 Laup.	Simson	Kange tuul.
16. p. p. 3. a. J. p. — Maini-linna suruust. Luuk. 7, 11—17.		
8 Pühap.	Saamuel	Udune.
9 Esmasp.	Taaf	Soe ilm.
10 Teisip.	Arwid, Mai	
11 Keisnäd.	Burthart	Wihmasadu.
12 Neljap.	Walvriid	Udune.
13 Reede	Teresia	
14 Laup.	Kai	☾ 11, 41' õht.
17. p. p. 3. a. J. p. — Wee-tõbifest. Luuk. 14, 1—11.		
15 Pühap.	Hedwig	Selge.



16 Esmasp.	Teekla	
17 Teisip.	Dolop	Pilwine.
18 Keisnäd.	Luukase pääw	
19 Neljap.	Luutsius	Wihmasadu.
20 Reede	Welfias	
21 Laup.	Ursel	☾ 5, 50' õht.
18. p. p. 3. a. J. p. — Suuremast käsust. Mat. 22, 34—46.		
**22 Pühap.	Luteruse õige usu üleswõtm. p.	
23 Esmasp.	Kaasanip. Maarjap.	
24 Teisip.	Saalome	Udune.
25 Keisnäd.	Krispin	
26 Neljap.	Umandus	Lumesadu.
27 Reede	Kapitolin	
28 Laup.	Siimon Juudas	☾ 12, 31' lõun.
19. p. p. 3. a. J. p. — Alwatud intimesest. Mat. 9, 1—8.		
29 Pühap.	Hels	
30 Esmasp.	Upsalon	Selge.
31 Teisip.	Wolhwgang	
1. Oktobril tõuseb päike: E. 6, 34 m. läh. alla: E. 4, 57 m.		
11.	—	6, 56 — — — 4, 30 —
21.	—	7, 21 — — — 4, 5 —

11.

Maa-pind on saetud walgega,
Mo wainu Jeesand walgusta!

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Kestnäd.	Pühade pääw	Selge.
2 Neljap.	Hingede pääw	Külrazad
3 Reede	Tüleman	ilmad.
4 Laup.	Dto	
20. p. p. 3. a. J. P. — Pulma riibest. Mat. 22, 1—14.		
5 Pühap.	Lota	☉ 2, 53' õht.
6 Esmasp.	Leonard	Udune.
7 Teisip.	Enno	Lumefadu.
8 Kestnäd.	Brits	
9 Neljap.	Teodor	
10 Reede	Martin Luter	Külm tuul.
11 Laup.	Martin piiskop	
21. p. p. 3. a. J. P. — Kuninga-mee poest. Joann. 4, 47—54.		
12 Pühap.	Toonas	☉ 12, 54' lõun.
13 Esmasp.	Eügen	
14 Teisip.	Wriidrik	
15 Kestnäd.	Leopold	Selge.



16 Neljap.	Domar	
17 Reede	Hugo	Külm ilm.
18 Laup.	Esa	
22. p. p. 3. a. J. P. — Kawalast sulasest. Mat. 18, 23—35.		
19 Pühap.	Elisabet	Lumefadu.
20 Esmasp.	Namõs	☉ 4, 4' homm.
*21 Teisip.	Maaria õhw. pääw	Tuiskab.
22 Kestnäd.	Kristina	Udune ilm.
23 Neljap.	Eleanora	
24 Reede	Joosias	
25 Laup.	Katrina pääw	Wihmasadu.
23. p. p. 3. a. J. P. — Kohtu rahast. Mat. 22, 15—22.		
**26 Pühap.	Surnute püha	Selge.
27 Esmasp.	Paabo	☉ 4, 56' homm.
28 Teisip.	Künter	
29 Kestnäd.	Ewart	Udune.
30 Neljap.	Andrese pääw	

1. Novembril tõuseb päike: E. 7, 47 m., läh. alla: E. 3, 41 m.
 11. — — — — — 8, 9 — — — — 3, 23 —
 21. — — — — — 8, 29 — — — — 3, 10 —

So Jõulu pääwad ligidal
Sest on suur rõõm ka taewa al!

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muudmised.
1 Reede	Urend	Udune ilm.
2 Laup.	Käräna	
1. Kristuse tulem. p. — Kristuse sisseõitmisest. Mat. 21, 1—9.		
3 Pühap.	Koola	Lumesadu.
4 Esmasp.	Barba	
5 Teisip.	Sabina	☾ 9, 54' homm.
*6 Keisnäd.	Nigula p. Krooni p.n.p.	Segane.
7 Neljap.	Anton	
8 Reede	Maaria saam. p.	Kange tuul.
9 Laup.	Juhkum	
2. Kr. tulem. p. — Wiimse pääwa tähtedest. Luuk. 21, 25—36.		
10 Pühap.	Juudit	Külmad
11 Esmasp.	Woldemar	
12 Teisip.	Tiili	☾ 11, 38' õht.
13 Keisnäd.	Luutsia	ilmad.
14 Neljap.	Niklasius	
15 Reede	Johanna	
16 Laup.	Albina	



3. Kristuse tulem. p. — Joannes wangi-õrnis. Mat. 11, 2—10.		
17 Pühap.	Hinno	Piltwine.
18 Esmasp.	Kristohw	
19 Teisip.	Lot	☾ 3, 41' õht.
20 Keisnäd.	Abraham	(4. Kwatember.)
21 Neljap.	Tooma pääw	
22 Reede	Beata	Selge ilm.
23 Laup.	Lohwer	
4. Kristuse tulem. p. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.		
24 Pühap.	Adam, Gewa	Segane.
**25 Esmasp.	1. Jõulu p.	
**26 Teisip.	2. Jõulu p.	☾ 12, 34' õht.
*27 Keisnäd.	Swang. Joann.	
28 Neljap.	Süüta laste pääw	Tähe tuul.
29 Reede	Noa	Udune.
30 Laup.	Daawid	
Pühap. p. Jõulu p. — Simeon ja Hanna. Luk. 2, 33—40.		
31 Pühap.	Silwester.	Lumesadu.
1. Deetsembril tõuseb päike: L. 8, 44 m., läh. alla: L. 3, 5 m.		
11.	— — — — —	8, 51 — — — — 3, 6 —
21.	— — — — —	8, 52 — — — — 3, 18 —

Kroonupühad,

mis kiriku seaduse järel Maa-kirikutes tulewad pühitseda.

- 1) Jüri-kuu 17. pääwal. Suure Keisri Herra ja kõige Weneriigi Walitseja Aleksandri Nikolajewitsi sünd. p.
- 2) Jüri-kuu 23. pääwal. Kõige Keiserina Aleksandra Weodorowna nime pääw.
- 3) Heina-kuu 1. pääwal. Kõige Keiserina Aleksandra Weodorowna sündimise pääw.
- 4) Heina-kuu 22. pääwal. Meie Keiserina Maaria Aleksandrowna nime pääw.
- 5) Heina-kuu 27. pääwal. Meie Keiserina Maaria Aleksandrowna sündimise pääw.
- 6) Peikuse-kuu 26. pääwal. Meie Keisri Herra Aleksandri Nikolajewitsi kroonimise pääw.
- 7) Peikuse-kuu 30. pääwal. Meie Keisri Herra Aleksandri Nikolajewitsi nime pääw.
- 8) Mikli-kuu 8. pääwal. Surewürsti ja Troonipärija Nikolai Aleksandrowitsi sündimise pääw.
- 9) Jõulokuu 6. pääwal. Suurewürsti ja Troonipärija Nikolai Aleksandrowitsi nime pääw.

Meie suure Wene Keisri suguwõsa.

Aleksander II. Nikolajewits, kõige Weneriigi Ülemwalitseja ja Keiser, ka Põhla-maa Kuningas, on sündinud 17. Aprillil 1818, saab 43 aastat wanaks.

Maaria Aleksandrowna, Keiserina, Hesseni Suurehertsogi tütar, sünd. 27. Jul. 1824, saab 37 aast. wan.

Nende lapsed:

1. Nikolai Aleksandrowits, Suurwürst ja Weneriigi auusärje pärija, sünd. 8. Septbr. 1843.
2. Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 26. Weebr. 1845.
3. Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 10. Aprillil 1847.

4. Aleksei Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 2. Jaanuaril 1850.

5. Sergei Aleksandrowits, Suurwürst, s. 29. Aprillil 1857.

6. Maaria Aleksandrowna, Suurwürstina, sünd. 5. Okt. 1853.

Õnna kadund suure Keisri Nikolai I. leß Aleksandra Weodorowna, Keisri ema, õnna Preisi kun. Wäbr. Wilh. III. tütar, on sünd. 1. Juulil 1798, saab 62 aastat wanaks.

Tema lapsed:

- a) Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikaasa: Aleksandra Josepowna, Suurwürstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar, sündinud 26. Juunil 1830.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Konstantinowits, Suurwürst, on sündinud 2. Weebruari 1850.
- 2) Olga Konstantinowna, Suurwürstina, sündinud 22. Augustil 1851.
- 3) Weera Konstantinowna, Suurwürstina, sünd. sel 4. Weebruari 1854.
- 4) Konstantin Konstantinowits, Suurwürst, sünd. sel 10. Augustil 1858.
- 5) Dmitri Konstantinowits, Suurwürst, sündinud 1. Juunil 1860.

- b) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 27. Juul. 1831. Tema abikaasa: Aleksandra Petrowna, Suurwürstina, Holstein-Oldenburgi Prints'i tütar, sündinud 21. Mail 1838.

Nende poeg:

Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 6. Novembril 1856.

- c) Mihail Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 13. Oktob. 1832. Tema abikaasa: Olga Weodorowna, Suurwürstina, õnna Baadeni Suurehertsogt tütar, sünd. 8. Septembril 1839.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Mihailowits, Suurwürst, sündinud 14. Aprillil 1859.
- 2) Anastasia Mihailowna, Suurwürstina, sündinud 16. Juulil 1860.

d) Maaria Nikolajewna, Suurwürstina, Hertsoigi Maksimiliani Leichtenbergi leß, sünd. 6. Augustil 1819.

Tema lapsed:

1) Maaria Maksimilianowna Romanoweska, Keiserlik Printsess, sünd. 4. Oktobr. 1841. 2) Nikolai Maksimilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 23. Juulil 1843. 3) Eugenia Maksimilianowna Romanoweska, Keis. Printsess, sünd. 20. Märtsil 1845. 4) Eugen Maksimilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 27. Jan. 1847. 5) Sergei Maksimilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 8. Deets. 1849. 6) Georg Maksimilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 17. Weebr. 1852.

e) Olga Nikolajewna, Suurwürstina, sündinu 30. Augustil 1822. Paulatud Württembergi kuningriigi pärisa, Prints Kaarl Fridrif Aleksandriga, sündinud 22. Weebruari 1823.

Keisri tädid:

Anna Pawlowna, Suurwürstina, Hollandi Kuninga Wilhelmi II. leß, sünd. 7. Jan. 1795.

Õnna Suurwürsti Mihael Pawlowitsi leß Heelena Pawlowna, Suurwürstina, Württembergi Hertsoigi tütar, on sündinud 28. Deetsemb. 1806.

Tema tütar: Katarina Mihailowna, Suurwürstina, sünd. 16. Augustil 1827; laukat. 4. Weebruari 1851 Meßlenburg-Streelitzi hertsogi Georgi abikaasaks, sünd. 30. Deetsembril 1823.

Laada-pidamise pääwad.

Jaanuari-kuul. 7mal: Riias 3 p. Tartus suur saksa laat 3 näd. 7 kunni 9ma: Wõru linnas lina-laot. 25 kunni 30ma: Wolmeris lina-laot. Küünla kuul. 2sel: Walgas ja Willandis suur saksa laat 8 p., ja Wõru linnas kõigesugu

sauba ja hobuse laat 1 p. 4 ja 5mal: Tartus lina-laot. 15 ja 16mal: Wõnnu linnas lina-laot. 15 kunni 17ma: Willandis lina-laot. 22sel: Wõru linnas suur saksa laat 8 päwa. 27 ja 28mal: Lemsali linnas lina-laot.

Lehe-kuul. 9mal: Rigola laat, Wööbsus. Jaani-kuul. 11mal Wõnnu linnas 7 p. 23mal: Jaani laat, Willandis 2 pääwa. 25mal: Wõru linnas weisse-laot ja 27mal: Walgas. 29mal: Peetri laat, Tartus ja Tarwastu mõisas. Heina-kuul. 2el: Karksimõis. 20: Pernus saksa laat, 3 n. ja Riias willa-laot 3 p. 26: Wolmeris. Leikuse-kuul. 10mal: Walgas. 15mal: Helme mõis. 2 p. 24mal Lauritse laat. Moosetatse mõisas. 27mal: Wastsemõisas, ligi Willandi linna. 29mal: Kilinga mõisas, Saarde kihelkonnas. Mihkli-kuul. 2el: Abja mõisas, Halliste kihelkonnas, 2 p. 4mal ja 5mal: Sindu mõisas ja Räpinas. 6mal: Taakerbera mõisas, Helme kihelkonnas. 8mal: Kastna mõisas, Tõstama kihelkonnas, ka Põlwe ja Rõuge kiriku juures, ja Tartus. 10mal: Wõnniste mõisas ja Oldre mõisas. 13mal: Perawere mõisas, Jakobi kihelkonnas. 14mal: Wana-Antsmõisas, Kraawi kõrtsi juures, 2 pääwa. 15mal: Põltsamaal, 2 p. 16mal Kirepi kõrtsi juures. 18mal: Audru mõisas. 20 ja 21el: Wändra mõisas, 2 p. 21el: Sänna mõisas, Rõuge kihelk. 24mal: Mihkli laat, Willandis ja Wõru linnas, 2 p. 29mal: Mihkli laat, Tartus ja Walgas, 2 p., ja Kawanurme laat, Wastselinnas, 2 p.

Wiina-kuul. 1sel: Kuresaare linnas, 3p. 6mal:
Lutsnifi mõis., Rõuge kihelk. ja Tarwastu
mõis. 7 kuni 9ma: Wõru- linnas lina- laot.
9 ja 10mal: Lemsali linnas lina- laot. 10mal:
Käo mõisas, Püstiwere kih. 15mal: Eusti-
were mõisas ja Drifu mõisa kõrtsi juures.

Talwe-kuul. 1sel: Tartus lina- laot. 10mal:
Mustwee- külas, Tõrma kihelk., Peipsi rannas.
10 ja 11mal: Wõru- linnas weisse- laot. 20mal
Walga linnas lina- laot. 25 kuni 27ma: Wil-
landis ja Wolmeris lina- laot.

Jõulo-kuul. 5mal Põraweres, Jakobis kihelk., lina-
laot. 6mal: Wõõbsus, Näpina kihelkenas.
10 ja 11mal: Wõnnu- linnas lina- laot. 27mal:
Walgas, suur saksa laot, 8 pääwa.

Cesti-maa Kubernemangus.

Jaanuari kuul. 7mal ja 8mal: Drgital. 10mal ja 11mal:
Haapsalus. 17mal ja 18mal: Koloweres. 19mal:
Naplas. 26mal ja 27mal: Reblastes. 27mal ja
28mal: Rakweres.

Küünla-kuul. 2el ja 3mal: Paldiskis. 3mal: Paides.
26mal: Pihulas. 3 p.

Jaani-kuul. 16mal ja 17mal: Rakweres. 20mal kuu ot-
sani: Tallinnas. 25mal: Paides.

Mihkli-kuul. 10mal ja 11mal: Paides. 14mal ja 15mal:
Haapsalus. 14mal, 15mal ja 16mal: Uudes mõisas,
Kese kihelkonnas, Kuivade kõrtsi juures. 21el ja
22el: Paldiskis. 24mal: Pihulas. 24 ja 25mal: Jõh-
wis. 26, 27 ja 28mal: Tallinnas. 29mal: Rakweres.
29mal ja weel 2p.: Reblastes mõisas ja Keila kiriku juures.

Wiina-kuul. 4mal: Naplas. 4mal ja 5mal: Koloweres.
7mal: Jõeletmes.
Talwe-kuul. 8mal ja 9mal: Paide linnas. 15mal ja
16mal: Wigalas, lina- laot.
Jõulo-kuul. 16mal: Märjama kiriku juures. 19mal ja
20mal: Reblastes mõisas, lina- laot.

Linna- wahed.

Tartust on

Tartust on

	wersta		wersta.
Narwa	186½	Waresawi	940
Peeterburi	324	Arhangelski, Peeterburi f. 1425	
Tallina, Põltsama kaudo	186	Kaasani, Pihkwa kaudo	1646
Wassa	82	Moskwa, Peeterb. kaudo	998
Wolmeri	132	Nisni-Nowgorodi	1784
Riiga	240	Riijewi, Pihkwa kaudo	1124
Perno, Helmemõisa f. 180		Harkowi, Pihkwa kaudo	1380
Willandi, Rõngo kaudo	99	Hersoni, Pihkwa kaudo	1666
Wõru linna	65	Dessa, Pihkwa kaudo	2000
Petseri	109	Simmeropoli	2884
Pihkwa	165	Saratowi, Pihkwa f. 1775	
Miitawi, Riija kaudo	278½	Astrakani	2262
Pihkwa	463	Tibwliissi, Pihkwa f. 2681	
Tourogeni	453½	Boroneesi, Pihkwa f. 1373	

Ue aasta laul.

Wiisil: Oh Kristus walgus oled Sa.
Ehk: So sõna meie rinnita.

1. Üks aasta jälle mööda läind!
Mis meie head temas näind,
On tulnud Jumal Sinu käest,
Sest täname Sind südamest.

Kuida rahwas meie Maal risti-usu-
likuks saanud.

Minewal aastal jutustasin teile, armas Maa rahwas, fakkudest, mis meie Maal olnud ja rääkisin ka kõrwalt, et meie Maa sündinud asjadest kaugemale selge teadmise aru ei ulata, kui aga peäle 700 aasta tagasi, se on ni kaugale, kui Sakslased seia tulid ja nende läbi asjad said kirja pandud. — Lubasin teile ka teine kord pikemalt meie Maa sündinud asjust jutustada. Olgu siis! — Tahan nüüd seekord sest jutustada, kuidas Sakslased seia Maale tulid ja selle Maa rahwas risti-usuliseks said. —

Enne aga tahan nimetada, mis rahwas seda aegu siin elasid ja mis maakonnade nimed olid. Teine pool, se on lõunse ääres Wäina jõe, mis nüüd Kuura-maaks nimetatakse, elasid enamiste Letti sugu rahwas, nende seas Wõnnu-, Seeli- ja Semgallirahwa selts. Põhja poolne maakond, mis wastu Saaremaad seisab, oli Kuura rahwa päralt, kelle rahwa päralt pärast kõik se Maa Kuura-maaks nimetati. Kuura rahwas aga oli sou ja keele murre poolest Gesti ehk Maa rahwa soust, ja on neid tänas-pääwani monda küla täit weel alles.

Siin pool, se on põhja pool, Wäina jõe elasid Liivi rahwas, kes ka Gesti rahwa soust, Wäina jõest, senni kui Pernu jõeni. Suuremad maakonnad olid Tooreida, mis kõige enam lõuna pool, Wäina

ja Koiwa suurde jõde wahel; Idama, Koiwa ja Saletsa jõe wahel ja Metsepoole Saletsa ja Pernu jõe wahel mere randas.

Liivi rahwa kõrwas, homiku pool wastu Wene-maad elasid nagu praegu weel Leilaesed, kes aga pärast wähe haawalt enam õhtu poole wastu merd tunginud ja Liivi rahwas peggu üsna ära kantanud.

Põhja pool Liivi ja Letti rahwa elasid, nagu tänini, Gesti ehk Maa rahwas. Nende maakonnad olid 1) kes tükkis, mis nüüd Riia kubermanguse arwatakse: Sakkala-maa, kõige kuulsam ja rikkam, kus nüüd Willandi lin sees on. Uggenusse-maa, kus nüüd Tartu ja Wõru lin. Waigala ja Mokka-maa, Peipse järwe ääres. Nurmekond, kus nüüd Põltsa-maa. Ulupoisi (Allempoisi) maa, kus nüüd Kolga ja Willandi Jaani kihelkonnad. Sootaguse-maa ehk Soontaga, kus nüüd Mihkli, Jaagupi ja Audru kihelkonnad. 2) Maakonnad, mis nüüd Tallinna kubermangu järel olid: Ridala-maa, mis nüüd Lääne-maaks hüütakse. Harju-maa, nagu praegu: Järwa-maa, Wiru-maa ja Alutaguse-maa.

Kõik need Maad, ja maakonnad ühtekokku, mis nüüd Wene riigi walitsuse all, Kuura, Riia ja Tallinna kubermangudeks hüütakse, nimetati wanast Saksa keele: „Livland“, sest et nemad Liivi rahwaga kõige esite olid tutwaks saanud, ja Maa-keele nimetati teda „Maarja-maaks“. — Kuida se Maa Sakste walitsuse alla ja rahwas, kes seal elasid risti-inimeseks on saanud, tahan nüüd jutustada.

Saksa-maa kauba-laewad, kes Wisbi linna, mis Rotlandi saare peäl, purjutamas olid, said kange tuule läbi homiku poole aetud ja juhtusid Wäina jõe suhu. Se sündis aastal 1158. Saksa-maa kaupmehed hakasid rahwaga seal kauplema. Sest aegst, kui fird se Maa neile teada oli, tulid Saksa kaupmehed iga aasta kaupa toomas ja wiimas tagasi. Tulijad olid enamiste kaupmehed Bremeni ja Lübecki linnast (need kahed linnad olid juba seda aegu, nagu tänini kuulsad Saksa-maa kauba linnad). Kui nüüd Bremeni linna ülem-piiskop kaupmeeste läbi oli kuulda saanud, selle Maa rahwas kõik alles pimedad paganad oledad, saatis tema ühe munka, nimega Meinhardt selle nõuuga, et tema pidi neid ristirahwaks tegema! — Aastal 1186 tuli Meinhardt seia. Wäina jõe kaldal tuli tema Maale. Seal kohal kus nüüd Riia lin seisab, olid kaupmehed enesele mõned maiakesed ehitanud ja senna jäi ka Meinhardt oma kahe seltsimeestega. Et nemad aga rahwa keelt sugugi ei tunnud, jäiwad nemad kaupmeeste seltsi ja katsusid nende läbi rahwaga tutwaks saada ja nende keelt õpida. Rahkeste käis Meinhardt ja tema seltsimehed rahwaga ümber ja katsusid neile ristiusu õpetust kuulutada, aga nemad ei tahtnud niisugust poolegi kuulda wõtta! — Pisut oli neid, kes Kristuse sisse hakasid uskuma ja püha ristmist wastu wõtsid. Mõned lastsid ennast ka ristida, aga heitsid jälle ristiusku ära ja langesid pagana usku ja fembedesse tagasi. — Nüüd tuli Meinhardtile teine nõu.

Kõik meie Maa rahwas elasid sel aegal paigal teine teisega sõas ja waenus. Lõuna pool oli sel aegal kuulus wäggew riik — Litwa riik. Litwa rahwas olid jo mitu forda sõdides Kuura-maale ja teise poole Wäina jõe Liwi rahwa peäle sõdides tulnud ja tahtsid neid ka oma walitsuse alla saata. Nüüd oli kuulda, et nemad jälle jõda walmistafid ja oli karta, et nemad ta Liwi rahwa peäle kipufsid. Meinhardt lubas Liwi rahwale, kui nemad risti-usku tahaksid jääda, et tahtis lasta kindla linna ehk lossi ehitada, kelle warju al nemad paremate saaksid Litwa wäe wastu panna. Rahwas lubas. Meinhardt kauples Rotlandi-maalt mõistlikkuid määri ja puuseppi, kes Üksküla kohal esimest kiwist maia ja müüri ja kantsidega finnitud lossi ehitafid. Selle lossi finkis Meinhardt Liwi rahwale kindlaks warjaks, kui Litwa rahwas ehk teised waenlased nende peäle tahaksid tulla. Ehitamise al tulid kül hulk rahwas, kes ristmist wastu wõtsid, aga kui los oli walmis ja nende kätte saanud, jätsid nemad risti-usku jälle maha ja ei tahtnudgi ristiusust enam kuuldagi. Hea meel neil oli kül, kindla paika enese saades, aga et nemad seda meest, kes neile seda oli walmistanud oleksid tänanud, ei tulnud nende meelegi ja ei pannud ega tema maenitsust ega õpetust enam tähele. Sellegi pärast ei pahandanud se Jumala sõna kuulutaja ei tüdinud ega wäsinud tema ka mite ära. Suure tasandusega kannatas tema rahwa wastu-paemist ja püüdis wäsimata nende hinge õnistust, nendele

iga pidi head tehes ni palju kui tema ial jõudis. — Reinhart jäi Ufskülase elama ja õpetama, aga tema seltsimees Teodorik ehk Tiitrik läks põhja poole, Tooreida maakonda, Koiva jõe ligidal rahwale armu õpetust kuulutama. Seal tema hakkas oma toiduseks põldu harima. Et tema aga paremaste põllu tööd mõistis (mis tema Sassa-maal oli õpinud) kui Liivi rahwas, sikkis wili temal ka paremaste kui nendel. Pealegi oli wihmase aea läbi wilja saamine wäga waene, aga Tiitrikal ep olnud puudust, sest et tema suurema hoolega ka wilja oli koristanud. Se lugu pahandas neid, ja arwasid nende Jumalad nende peäle wihased olewad, selle üle, et nemad wõerast meest enese seas sallisid ja pealegi mõned nende seast ka ise tema usku (risti-usku) olid heitnud. Wanemad ja pralikud kutsusid rahwas nõupidamiseks kokku. Nõupidamise otsus oli, et tahtsid woera mehe oma jumalatele ohwerdada, aga enne pidi neid küsitama, kas nema ka selle ohwri tahaksid wastu wõtta. Jumalate küsimine sai ette wõetud, kuidas nende wiis oli. (Wata pilt.) Oda ehk hirs sai põigiti tee peäle pandud ja üks walge pühaks peetud hobone liggi toodud. Terawa filmaga wahtis rahwa hulk kumba jalaga hobone üle oda astuks, Tiitrik seisis oma Jumalat südamest paludes. Hobone tõstis pahemat jalga — ja se tähendas nende arwates, et Tiitrik pidi elama jääma ja mite ohwerdud saama. Aga nüüd ütles üks wäärjumalate preester ehk nõid, et se katsumine ep ole mite õige



olnud. Tema arvates ole ristirahwa Jumal, kes peab nāggemata olema, hobuse seljas istumas ja tema jalgu juhatamas. Sellepärast oleks tarwis enne nartsuga ristirahwa Jumala, hobuse selja peält maha pühkida ja siis ueste asja katsuda. Nenda tehti siis, aga hobune tõstis teist korda pahema jalga üle oda ja nüüd hüüdsid kõik, et Tiitrik pidi eluse jääma. Et siis nende arvates nende wanad jumalad ise ses nõus olid, anti Tiitrikule luba Tooreidase elama jääda ja armuõpetust kuulutada.

Selle järel juhtus lugu, mis läbi risti, usku hakas enam juurt võtma ja figgima. Liivi rahwa wanem, kes kõige wāggewam ja kuulsam teiste seas oli, nimega Kube ehk Kobe, oli wāgga raskest haige. Tema kutsus Tiitrikut enese juure ja tõutas temale, et kui tema teda terweks teeks, et ta tahab risti-usku heita. Nüüd oli Tiitrik kül kimpus, sest arstimisest ja rohtude prukimisest ei teadnud tema ühtegi. Kube aga oli wāggew mees, kaugelt ümberkaudu olid rahwas tema walitsuse al, pealegi oma wapruse, tarkuse ja headuse läbi kõige Liivi rahwa juures kuulus ja auustatud. Seepärast oli Tiitrikul kül kartä, kui tema teda mite terweks ei saaks teha, ehk et tema pealegi weel ärasureks, et temal siis elu enam ei oleks, sest et siis wist rahwa hulk tema peale kipuks ja teda äratapak. Aga teisest tundis tema ka ära, kui tema teda terwisele aitaks, et siis rahwas teda wististe auustaks ja õige Jumala hakaks uskuma. Jumala peäle lootes ja Teda paludes lubas katsuda

Rubet terweks teha. Siis korjas kõiki suggu rohta ja juuri, ilma et tema neid tundis, tõukas neid ühte kofku ja andis neid Kubele. Aga Jumalat palus tema wāggewalt, et Tema selle rohu õnnistaks. Kube sai terweks ja nenda kuida tema lubanud, wõtis tema püha ristimist wastu ja temaga ühes suur hulk tema sõbradest. Et Kube risti-usku wastu wõtis oli suureks kasuks, sest et tema, kes rahwa wanem ja pealik oli, pealegi ni wāgga auustatud ja armastatud, heitsid palju tema järel ka risti-usku. Tseäranist aga, et tema suure armastusega ja tõe waimuga usust finni hakas ja finni pidas, on tema suureks abiks olnud, et risti-usk meie Maal wõimust wõtis. Sellepärast peaks selle mehe mälestus kõige Maa-rahwale kalliks ja armas olema.

Kohe pärast ristimist hoidis Kube kõigest südamest risti-usu poole ja tegi kindlat sõbrust ka Reinhartiga, keda tema iggapidi nõu ja teoga aitis kõige häda sees. Mõnda kimsamist ja põlgamist oli Kubel kül selle läbi kannatada, sest risti-inimene olla sai tema seega rahwa poolest seda aegu kül enam häbiks kui auuks peetud. Aga tema ei holinud sest ühtegi, waid jäi kindlaste risti-usku.

Aastal 1192 läks Reinhart Saksamaale Bremen linna selle nõuga, et tahtis ülemat piiskopi, kes teda seia oli saatnud, paluda, weel enam õpetajaid ja koolmeistrid lastada ja ka piiskopi, kiriku walitsuseks selle Maale seada. Kube pakus ennast temaga seltsis Saksamaale minna, mis Reinhardil

suures rõmufis oli. Lääsid siis mõlemad teele ja said ilma õnnetuseta Saksamaale. Bremeni ülem piiskop wõtis nende palumist heaste ja lahkeste wastu, ja ütles: tema ei tahte kedagi teist piiskopiks seada kui Meinharti ennast, keda tema wagaduse pärast armastas ja kes jo ni suure õnnistamisega seal Maal olle waimu tööd teinud. Kube ja tema seltsimehed olid wägga rõõmsad seda kuuldes, et nende armas õpetaja, neile nüüd pidi piiskopiks saama ja jälle nendega saaks tagasi tulla. Aga Meinhart oli alandliku waimuga ja arwas ise, et tema niisuguse suure auuameti mite wäärt ei ole ja ei tahtnud seepärast seda palumist mite wastu wõtta. Kube hakkas teda nüüd wägga paluma, et tema ometegi neile piiskopiks tuleks, sest et tema jo Liwi rahwaga tutaw, et nemad teda ka armastaks ja wiististe rõõmuga oma waimuliku walitsejaks tahaks wastu wõtta. Siis ei seisunud Meinhart ka enam selle wastu ja sai piiskopiks õnnistatud, ja sõitis Sumala abi peäle lootes senna Maale tagasi, kus tema esimest Sumala sõna semet oli kuulwanud. — Kui Meinhart ja Kube Saksamaalt jälle tagasi tulid, wotasid neid kurbad sõnumed. Mitmed, kes jo ristitud olid, olid sel aea ueste paggana usku heitnud. Ueste hakkas Meinhart suure waewaga ja wäsimata õpetama ja elsinud hinged õige tee peäle tagasi saatma, ja Kube oli temal kindlaks truiks sõbraks ja abimeheks kõige häda sees. Ikka weel oli ristirahwa hulk pisukene!

Kahed ued kindla losfi laskis Meinhart rahwale

ehitada, teine oli Kirklaidu (Kirchholm), Wäina jõe saare peäl, teine Taali (Dahlm) jõe kaldal. Ni kaua kui neid ehitati, tuli rahwas kül jälle ja laskis ennast ristida, aga ni pea kui need kindlad hõned walmis ja nende kätte olid annetud, jätsid nemad ristiusku maha ja ähwardasid pealegi teda äraaiada ehk tappa, ja ehk oleks se lugu ka kätte tulnud, kui Kube mite ni kindlaste tema poole ei oleks hoidnud ja teda warjunud. Kui nüüd Meinhart nägi, et rahwas wägga kangekaelsed ja wastased olid, ja ristiust nende seas mite ei hakanud nende seas figgima, läks ka tema lootus nurja ja tuli juba mehel kord se nõu, Saksamaale hoopis tagasi minna ja ristiustu õpetamist siin Maal üsna üle jätta. Aga ometige jäi se nõu temast jälle maha, sest et mõned rahwa wanemad ja pealikud teda tulid paluma, et tema neid ilm Sumala sõnata ei jättaks, waid weel kannatades nende juure tahaks jääda. Aga pärast ei olnud lugu ka mite param.

Paigaline waewaline töö pealegi kurbastus, meele haigus ja pahandus oli kül mehe terwise jo rikunud ja pani teda kilduma. Aastal 1196 ei jõudnud Meinhart mite enam haigewoodi peält ülestõusta ja hakkas surma ootama. Tema saatis selle pärast kaks wana sõbra Kubele ja teiste wanematele tema juure Sumalaga jätmiseks tulla. Madala aga lahke healega maenitses tema neid kõiki weel wiimaks, kui isa lapsi surma tunnikeses ja palus neid temale õelda, kas nemad pärast tema surma ue piiskopi

tahaksid vastu võtta, woi kas tahaksid pagana usku tagasi minna. Rõõkide filmad jooksid wet, ja nemad lubasid hea meelega, uut waimulikut isat pärast tema surma jälle vastu võtta ja ristirahwaks jääda. Selle järel heitis waga mees rõõmuga oma hingel Suure waewaga oli tema kümme aasta, aina waimu põllu kareet küdnud ja semet filma weega leutades peäle külwanud. Üksküla kirikuse sai tema teha maha-maetud, aga pärast Riia linna ehitamist senna wiidud, kus ühes kirikus täna pääwani tema haud näha on.

Kui Reinhart oli surnud, ei hoolinud Liwi rahwa wanemad mitte sest, mis nemad temale surma-woodi peäl olid lubanud ja haka sid ennast selle vastu walmistama, kõi Sakslased ni hästi õpetajaid kui ka kaupmehi oma Maalt ära aiada. Uga need said selle kurja nõu enne teada ja läkkitasid Kubele kasku, et tema nende poolt seisaks ja neid häda sees tuleks aitama, senni kui uus piiskop Saksa-maalt tuleks. Hea meelega tuli Kube appi. Kolm Reinhartist ehitatud lossi wõttis tema oma kätte ja seadis usta-waid mehi nende sisse hoidmiseks. Siis tema saatis Sakslastega ühes saadikud Saksa-maale, kes seält uut piiskopit pidid paluma.

Üks tark ja waga mees, Bertel (Berthold) sai piiskopiks õnnistatud ja tuli ka kohe seia Maale. Ükskülas sai tema ni hästi Sakstest kui Liwi rahwa poolt, kes risti-usku olid jäänud suure rõõmuga vastu woetud. Piiskop Bertel püüdis iga wiisi rahwale armisaks saada. Rahkete käis tema nendega

ümber, kinkis neile mõnda meleheaks, kutsus neid oma juure wõeraks, andis neile süa ja jua. Uga tema ei olnud mitte ni jõukas mees, et tema paigal seda jõudis teha. Selle üle pahandasid rahwas ja oli nende nõus, ühe ne kiriku aea pühitsemise kombel teda äratappa. Uga nemad läksid selle üle teine teisega riidu, kas pidid teda kirikuga tükkis tulega äratikuma, ehk surnuks lööma ehk Wäina jõkke uputama. Sest se nüüd tuli, et piiskop nende nõust enne teada sai ja nende eest laewaga Saksa-maale ärapõggenes. Aastal 1198 tuli tema Saksa-maalt jälle tagasi, temaga hulk sõamehi, sest tema tahtis neid nüüd selle kurjuse pärast nühelda ja wäe woi-musega neid ristiiuimesteks teha. Kube heitis piiskopi seltsi. Sest tuli meie Maal esimene sõda, kus risti-rahwas paganate vastu sõdisid, ja kül mõni wend teise vastu usu pärast sõtta läks. Seal ligidal, kus pärast Riia lin sai ehitatud, juhtusid mõlemad wääd teine teisega kokku. Suur werine sõa lahing hakas mõllama, kus paganad täieste ärawõidetud. Piiskop Bertel aga leidis surma. Tema oli üksi-päinis kess waenlaste sekka juhtunud, kaks Liwi meest wotsid teda kinni, kolmas nimega Simant pistis teda tagant seljast sisse odaga läbi, (Wata pilt.) teised, kes weel senna juure tulid, raiusid tema ihu-teha tükkis puruks, nenda et mitte liige liikme külge ei jäänud. Kui seda Sakslased teada said, said nende südamed wäga täis ja püüdsid kõige pidi piiskopi surma waenlastele kätte maksta ja hylastamata



tapfid paganaid. Wiimaks palusid rahu-tegemist ja tulid hulgal ristmisele. Lubasid ka kowaste ja kowaste rahu pidada. Sakslased uskusid neid. Kõik sõamehed ja ka suur hulk kaupmehed läksid jälle koiu Saksa-maale. Spretajad ja üks ainus kauba-laew jäiwad tagasi.

Uga ni pea kui nendel enam hirmu ei olnud, wandusid nemad risti-usku jälle ära. Seda tegid nenda, et sauna läksid ja wande sõnadega ennast wiheldasid, siis läksid Wäina jõle, kus nemad teine teist weega kastasid, arwates, et nüüd ristimine olle neist ärapestud, ja et jõe wesi nende ristimist laewadega ühes merele ja Saksa-maale pidi aiama. Ni rumalad nemad siis alles olid. Teine rumaluse tunistus on se, kust selgeste woib äratunda, et nemad risti-usust palju aru weel ei olnud saanud. Üks selts, kes praegu ema arwates, ristimist oli ärapestnud, leidis ühe Saksa kepi, kellel inimese pea weri nup oli. Nemad arwasid seda „Saksa Jumalaks“ ja kartsid, et Sakslased olle teda nende Maale tagasi jätanud, et tema neile wee-uputust ja kaitu peaks saatma. Rahwas sai kogu kutsutatud nõupidamiseks, mis pidi tegema. Suure praßimise ja joodu al sai nõuks woetud selle teotaja ja kurjategija ka Saksa-maale tagasi saata. Selle tarwis said puu tükkid lodja moodi kogu seutud ja se nimetatud kepi tema peäle kinnitatud ja Wäina jõle uiuma pandud, lootes, et tema nenda Saksa-maale läheks.

Suures hädas olid nüüd Sakslased, sest igal

pool püüdsid rahvas neid ärarivuda. Paar sada, ni hästi õpetajad kui kaupmehed said ärataperud. Mõned pugesis kül losside sisse varjule, aga ka seal ei olnud neil mite suur rahu, sest waenlaesed piirsid nende ümber. Aga wana sõna: „kui häda kõige suurem, siis abi kõige liggem“, läks ka nende kohta tõeks.

Ni pea kui Saksamaale sõnumed tulnud, et piiskop Bertel olle surnud, sai tema asemele teine seätud. Tema nimi oli Albert, terase waimuga ja tugewa meelega mees, sündimise poolest suurest soust, keel palju sõbru oli würistide ja wägewate seast, ülematest ja alamatest auusaks ja auuliks peetud. Kui tema Liwi-Maa piiskopiks seätud oli, korjas tema suurt hulka õpetajaid, sõamehi (ööldase 500 meest raud riidis temaga olnud olewad), kaupmehi, hantwerki, kes temaga senna Maale pidid minema. Rahetümne kolme laewaga sõitis tema Wäina jõest ülese. Aga Liwi rahwas panid wastu, nenda et tema mite otse Ülskülase ei saanud minna. Üks laew sai waenlaste kätte, ja nemad tapasid kõik, kes tema peäl olid ära, ja põletasid laewa ära. Häda pärast weel jõudis Albert oma wäaga Taali lossi, kus aga waenlased kohe selle ümber piirsid. Kül oleksid Albert ja tema wägi seal peagu nälja surnud, kui nemad mite juhtumise kombel oleksid hulk wilja leidnud. Seda aegu tulid weel mõned laewad Saksamaalt taga järele, ni pea kui nemad kuulda said, mis hädas Albert ja tema rahwas oli, tulid kohe neile appi, ja siis said nende abiga waenlased

äravoidetud. Mõned wanemad lastsid ennast taristida, nende seas üks wäga auusaks peetud ülem, nimega Adso. Ka Rube tuli ne piiskopi teretama. Aga et nemad nüüd lubasid rahu pidada, ei tahtnud Albert neid mite enam uskuda, sest et nemad jo mitmel korral seefugust lubamist olid waleks jätnud. Sellepärast wõttis tema nende käest, nenda kui selle aegne pruuk oli, enesele kolmkümend noort meest, pealikude ja wanemite poegi, keda temal luba oli tappa, kui nemad oma lubamist mite ei täidaks. Selle järel läks Albert jälle Saksamaale tagasi, sealt weel enam rahwas oma juure kutsuma, et temal suurem abi oleks kui häda kätte tuleks. — Nasta pärast tuli Albert jälle tagasi ja temaga hulk Saksalaesed. Temal oli ka nõu woetud linna ehitada. Aga et suured mere-laewad woiksid linna alla tulla, walitses tema linna paigaks kohta, mis jõe suu ligi dal oli, Ülskülast ja Taalist alla poole põe. Suwil aastas 1201 hakati siis Riia linna ehitama ja rutas se tö fermeeste edasi, sest piiskopi kutsumise peäle tulid paigal ued seltsid Saksamaalt, seia elama. Paari aastaga oli lin walnis ja ka müüri ja wallidega kinnitatud. Piiskop Albert läks ise ka Ülskülast Riia linna elama ja õnnistas teda pealinnaks ja aseks, aga kõik Maad mis tema pärast oli, pani tema neitsi Maarja hoidmise ja warju alla. (Sest se tuli, et kõik Maa pärast Maarja-maaks nimetati). Sest kuida teada, oli tema katoliki usku, ja katoliki rahwal on se wiis, et nemad Maad,

linnad, maiad iseäranis ühe Püha hooleks ehk hoidmise alla annavad. Kui ehk keegi lugijatest ei teaks, ehk oleks ära unustanud, et wast aastal 1517 Luteruse läbi õige usu üleswõtmine hakas, ja oleks ehk arwanud neid esimesi risti-usu õpetajaid õige risti-usu kuulutajad olnud olewad, siis kuuleb nüüd, et need esimesed Saksa-maalt tulijad (kül ristirahwas, aga weel segase õpetusega ehk Katoliki rahwas olid. Seda woid sina ka jo sest asjast tunda, et nemad mite üksnes õpetuse ja armastusega püüdsid rahwas risti-usku saata, waid ka wäe wõimusega, kuidas nemad praegugi weel mõne pagana Maal tegewad. On kül ka nende seast tõeste wagad mehed leida, kuidas meie ka selle joone Reinhartist oleme kuulda saanud.

Kui nüüd Riia lin walmis oli, ehtas Albert weel ühe munga-kloostre, Wäina jõe suu kohta ja seadis tema walitsejaks Tiitritut, kes jo Reinhartiga oli seia Maale tulnud ja Kube ristitanud. Se aeg oli wäga sõdalik aeg. Ristirahwas püüdsid sõda igal pool Issanda riiki kaswatada, et tema riik kül mite sest maailmast ei ole waid rahu riik. Suur räändamine oli Palästina-maale, kus nemad tahtsid Jeerusalema linna ja ümberkaudsed Maad Turklaeste käest ärawõita. Riisugusi mehi nimetati risti sõitjades, ja olete neist enne fõrd pitkemalt juttu kuulda saanud. Piiskopi Alberti palumise peäle laskis paawest kuulutada: „kes Liwi-maale läheb paganate wastu sõdima, peab niisama auusaks peetud saama,

fui se, kes Palästina-maale läheb sõdima ja saab selle läbi selle sama hinge õnnistuse.“ Seeb se oli ka, mis jo mitmeid oli aianud Albertiga tulla, ja et ka pärast weel teised taga järel tulid. Aga riisugused olid nagu fured iga aasta tulemas ja jälle minemas, ja ep olnud neist kindla asja mite loota. Alberti nõu oli sellepärast üht wennade seltsi seada, kes wandega pidid lubama seia Maale jääda ja usu eest sõdida ja wõitelda. Se nõu sai ka paawesti poolt heaks kiidetud ja kinnitatud. Se wennade selts (Orden) nimetas ennast: „Kristuse sõda wennad“ ehk ka „Kristuse sõamehed“, aga teistest said enamiste nimetatud „Wõdga-mehed“ ehk „Wõdga-kandjad“ ehk ka „Risti-mehed“. Neid nimesi saiwad nemad sest, et nende wäljaspidine tundmise märk oli, et seljas kandsid walgi laia kuubesid (mantlid) selle peäle, rinna kohal weri-punane mõel ja rist oli peäle õmmeltatud. Kui uus wend oli oma lubamist wandega kinnitanud, andis nende pealik ehk walitseja mõelka tema kätte, nende sõnadega:

Nüüd mõelka sina kätte saad,

Seega pead hoidma Maarja-maad.

Kes selle seltsi sai wastu-wõetud, pidi auusa wane-mate laps olema, ise ilma laimata, ilma naeseta ja lubama kasinaste ja puhtaste elada. Sõguseks oli neile määratud, et ükski nende peäle ei tohtinud kohut mõista, kui aga paawest ise ja et üks osa sest maast, mis nemad ärawõitsid neile omaks pidi jääma! —

Se lugu, et mõnega kandjate wenna selts sai seätud, sündis aastal 1202.

Sel samal aastal sündis ka, kui Albert Saksamaalt tagasi tuli (tema läks peagu iga aasta Saksamaale, omale abi ja seltsi nõudma), et tema laewad kae-teistkümnne Saaremaa rahwa laewadega koku juhtusid. Saaremaa rahwas olid seda aegu otsesõnu mere-rööwliid, seda igamees mere peal kartis. Need 16 laewa tulid Rootsi-maalt, kus nemad olid rööwimas ja riisumas käinud. Hakasid ka Sakste laewade wastu sõdima, aga saidwad ärawõidetud, ja Albert leidis nende laewade seest palju wara, ka kiriku kellad, Sumala armu karikad ja teisi kiriku asju, mis nemad Rootsist olid riisunud, nende asjad said nende käest ka ärawoetud ja Rootsi tagasi saadetud!

Wana Tiitrik, kes jo Meinhartiga Saksamaalt oli tulnud, ja nüüd peagu 20 aasta oma isa-maa mite ei olnud näha saanud, igatses ka jälle senna minna. Läks siis ka teele ja tema sõber Kube, kes himustas ka woeraid Maad näha saada, läks temaga ühes. Käisid mõlemad kõik Saksamaad läbi ja üle Saksamaa piire Sitalia-maale, sest nemad tahtsid Rooma-linna, paawesti juure minna, et temale, kes kõige piiskopide ülempiiskop, oma Maa asjust wõitsid suu sõnaga teadmist anda. Paawest wõitis neid lahkestest wastu ja auustas ka Kubet wäga, et tema ni kindlaste ristiusku hoidnud, andis temale ka suud, mis wäga suures auustamises sai peetud. Paawest palus neid weel mõned pääwad tema juure wõersiks

jääda. Kui minif kätte jõudis, jättis tema neid, kõik head soowides, Sumalaga ja kinkis Kubele 100 kulla tüki mälestuseks ja palus, et tema edaspidi niisamuti kui enne risti-rahwa eest hästi hoolt kannaks. (Wata pilti teise tehele. peäl.) Tiitrikule andis tema piibli ramatu, mis tema paawest ise oma käega oli kirjutanud (sel aeal ei olnud weel mite trükituid ramatuid, nenda et üks piibli raamat jo paar sada rubla maksis) ja piiskop Albertile kingis saatis. Röömsa südamega läksid sõbrad jälle Saksamaale, randas leidsid kolm laewa, mis just Maarja-maale olid minemas, ja sõitsid nendega jälle koeu.

Litwa rahwas, kelle riik lõuna pool Wäina jõe oli, kui kuulda said, et Saksamaa wägi Alberti aeal ifa suuremaks läks, ja et nüüd pealegi enesele linna ehitasid, hakasid kartma, et se lugu neile kahjaks wõiks minna, ja oli neil sellepärast nõu, seda tühjaks teha, ja tulid mõned hulgad sõdades Riia linna alla, ja kiusasid Sakslasid, aga nemad said ärawõidetud ja pidid oma Maale jälle tagasi minema ja tegid pealegi enne weel teine teisega sõbruse seadust. Paar aasta pärast seda oli Litwa rahwal nõu, Gēstlaeste wastu sõdida ja neid ärawõida. Swelgate, Litwa kuningas, saatis kaks Alberti ja Kubele, et nemad luba annaksid, nende Maadest läbi minna. Seda luba neile anti. Kui Litwa rahwas, 2000 sõamehi, Riist mööda tulid, said neile saadikud wastu saadetud, kes neile sõbruse tähendusets, kingitused ja kila leiba tõid. Swelgate wõitis neid



lahkete ja sõbralikult vastu, kui aga olid ära läinud, ütles tema oma rahwa vastu: „Waata, nemad kartawad meie wägge ja selle pärast tahawad meid meelitada, aga kui meie oleme Gesticelised ärawõitnud, siis tahame tagasi tules, selle pisukesel Sakslaste hulgaile ka otsa teha!“ Aga Westart, Semgalli rahwa wanem, kes küll alles pagan aga siiski ristrahwa sõber oli, sai seda kiitlemise sõna kuulda. Külap mehel enesel oli ka hirm, et kui Witwa rahwas jo oleks Gesticel, Liivi ja Saksa rahwas oma wõimuse alla saatnud, ega temalgi siis enam paremat oleks loota, kui ka nende ikke alla heita. Sellepärast tuli Westart ise Riia linna ja usuteles Saksu, et nemad ei pidanud mite Witwa rahwa sõna uskuma, sest et tema teaks, neid kahetsesid olewad, ja et tema olle kuulda saanud, et nemad tahtwad tagasi tules, sõbra näul Riia linna sisse tulla ja neid ärarikuda. Sellepärast andis neile nõu, et nemad seda se läbi tühjaks teeksid, et ise sõbides Witwa rahwa vastu lähetsid, ja lubas Westart siis ise ka nendega oma sõdawäega seltsi tulla, kui nemad tahaksid temaga kindlat sõbra seadust teha. Sakslad olid nüüd kimpus, sest nemad olid kahe wahel, kumb neid tahtis petta, kas Swelgate, kas Westart. Sellepärast tahtsid nüüd Westarti meelt katsuda, ja lubasid küll temaga sõbrust teha, kui tema enne igast külast oma Maalt ühe mehe Riia linna pandiks saata. Westart lubas seda hea meelega, läks kohe, tuli suure wäega jälle tagasi ja tõi ise pandimehi Riia. — Westart oma

sõawäega, piiskopi wägi, „mõega mehed“ ja Riia linna kodanikud olid nüüd ühes sõus Litwa rahwa tulemist ootamas. Nende sõa pealik oli Konrat Meindorp, üks suure mõisniku son mees Saksa maalt, kelle kätte piiskop Albert, kui tema ise Riia linna elama läinud, ülsküla lossi oli annud. Sellepärast nimetati teda nüüd ülsküla herraks, ja tema sugu selts on praegu weel kuulus ja rikkas mõisnikude sugu meie Maal. Kui nüüd kuulda oli, et Litwa rahwas jo tagasi tulemas ja et nemad Gesti laesed ärawõitanud, saatsid salajaid kuulajaid, mis teed nemad tahtsid tagasi tulla. Kubesalus, Kube elu, paik, olid õõmaial ja seal said kuulajad teadust, kust nemad tahtsid läbi minna. Ühe metsa ja mäe warjul tee äres ootasid Semgalli ja Saksa rahwas neid. Talwene aeg oli, lumi sügaw, sellepärast ei käinud Litwa mehed mite konouti waid järestiku. Gimesed said wärske jälgedest lume peäl aru, et üks wägi ligidal, jäiwad seisma, senni kui teised ligemale jõudsid ja seadsid ennast, tulba wiisi seistes lahingele. Semgallid suurt hulka nähes, said araks, ja tahtsid salaja taganeda, aga Sakslased põlgasid selle nõu, seda häbiks arwates. Palusid pealikut, et kui Semgallid mite ei tahaks, et nemad üksi Litwa rahwa wäe wastu woiksid hakada, sest et se ei ole Saksa mehe mood mite, waenlase eest taganeda, waid enne maste wiimse meheni lahingis surma leida. Se oli ka Konradi mõte. Ilma kartmata hakasid paar sada Sakslased paari tuhat Litwa rahwa wastu sõdima.

Konrat ise ja tema hobune niisamuti olid üsna üleühtse raudriidis, suur hulk tema seltsimeestest ka (kuida sel ael pruuf oli, kus üksi mõega, oda ja ammuga sai sõas sõditud ja tule riistad weel olid teadmata). Kui Litwa rahwas näggi, et se pisukene hulk hiitgawa rauaga kaetud mehi ni kartmata nende peäle tunggis ja neid hakasid tapma, tuli suur hirm nende peäle (sest nemad ei olnud enne niisugusi mehi weel mite näinud) ja hakasid laiale jooksema. Nüüd tulid ka Westart oma rahwaga nende peäle ja sai peagu kõik Litwa rahwa suur wägi maha löödud, nenda ka suur hulk Gesti laesed, keda nemad olid kasa toonud. Suur hulk wara, pealegi hobused ja weiksed, mis nemad Gesti maalt riisunud, riided, sõariistad, kõik jäiwad ärawõitjate kätte.

Wene-maa. Maarja-maa homiku poolne naaber, ei olnud sel ael weel mite üks suur riik nagu meie ael, waid seal oli ka palju pisikesi riiki, kelle walitsejad suuremate riigide üle „suurwürstideks“ wähe mate üle würstideks nimetati. Nende seast olid Polotsku ja Pihkwa suurwürstid Maarja-ma piire peäl. Polotsku suurwürst nimega Wladimir tuli oma wäega ülsküla lossi alla sõdima, aga kui jo mõni Wenelaene seal surma walu oli tunda saanud, ja nemad rahwa käest raha ja loomi olid wõinud, läksid nemad jälle kocu poole. Pärast seda saatsid Tooreidlaesed kased Polotsku ja Litwa rahwa juure ja tahtsid sõbruse seadust teha, et üheskõus tahtsid Saksa suutumaks ärawautada. Aga ka piiskop Al-

bert oli sel samal aeal omad käsud Polotsku saatnud sõbrust pakuma. Polotsku suurvürst lubas mõlematele poole sõnaga ja — jäi rahul ema koeu. Aga paganad Liivi rahwa seast ei andnud ega oma sugule, kes ristiusku heitnud, ega Sakstele rahu. Paigal nemad põletasid nende maead ja põllud ära, riisusid ja tapsid. Albert walmistas nende wastu sõda, wõitis nende tugewad linnad Lennewarte ja Uskerade ära ja wõitis neid emale. Nüüd lubasid kül rahu pidada, mis aga niisamuti waleks läks kui kõik enne tehtud rahu lubamised.

Kube oli ka jo oma wana elamise kohta maha jätanud ja Riia linna elama läinud, sest tema peäle olid nemad iseäranis wäga wihased ja tigedad, et tema enne kül nende seas wäga kuulus ja auustatud wanem ja pealik oli olnud, ei hoolinud nemad nüüd temast enam ühtegi, sellepärast et ristiusku oli heitnud ja seda ni kindlaste finni peas, waid wihkasid ja riisusid teda seepärast libedaste! Paigal riisusid tema wilja põlud ära, warastasid tema loomi, lõhkusid tema linnu-puid ja teggid temale kõik sugusid kimbatusi. Kõige hullemad olid tema oma sugulaesed, kes tema waranduse ja auu järel ahned olid. Kubesalu lin jäi tema sugulaeste kätte ja oli nüüd, sest aeast kui Kube ise, häda pärast, Riia linna oli elamas, päris paganate pesa!

Aastal 1206 walmistas piiskop Albert Liivi rahwa iseäraniste Dooreidlaeste wastu sõda, ja tahtis kõige ülekohu eest nuhelda. Westardi kutsus ka

omale appi. Westart tuli 3000 sõameestega. Suur wägi läks Dooreida maale, Kube oli sõapealikuks. Koiva jõe kaldal jäntas tema wäge kahese, teine jägu läks teise poole jõe wanema Tabreli kindla linna alla, teda ümberpiirma, teine jägu, mis Kube walitsuse al oli, läks Kubesalu wastu. Se sai pea ärawõidetud, muist kes seal sees oli said tapetud, muist põgenesid weel häda pärast metsa. Kube pistis oma käega oma endise linna ja elu-maia põlema. Kui Tabreli rahwas Kubesalu tuld nägid (need linnad olid teine teise pool Koiva jõe kaldal, wiis wersta maad wahel, kuidas nenda waremed, mis weel näha, seda tunistawad) koksusid nemad wäga ja hirm kippus peäle, et ka neile pea sama lugu kätte tuleks. Tabrel kutsus siis oma rahwas koku ja maenitses neid wäga kowaste, wapraste woitelda ja wastu panna. Suur hulk paganaid, kes Kubesalust olid põgenenud tulid neile kül appi, aga ka Kube ristirahwa wäega oli pea Tabreli linna kohal. Kül sai wastu sõditud, juba paar korda olid mõned wallide peäle saanud aga said jälle tagasi lüfatud. Mõlemilt poolt sai wäga wapraste wõeldatud, aga ometegi ei saanud ristirahwas selle linna mite oma kätte. Wiimaks jätasid asja üle ja läksid iga üks koeu.

Kohe pärast seda tulid Wenelaesed Polotskust oma wäega Wäina jõest alla Kirklaidu ehk Kirholmi lossi juure ja hakasid tema ümber piirma. Liivi rahwas tulid neile appi. Aga kui sõnumed tulid, et praegu Saksa-maalt laewad ue sõameestega

olid tulemas, pistasid Wenelaesed oma laewadega rutuste minema. Dooreidlaesed ja Metsapoolsed olid nüüd kimpus, saatsid saadikuid Riia piiskopi juure, lubasid ja palusid rahu. Albert wõtis neid pahaste wastu ja taples kõwaste nendega, neile meele tuletades, mis paha ja kurja nemad jo teinud, et nemad mitu ja mitu korda rahu lubanud, aga ifa lubamised waleks jätanud, et nemad ka palju kurja oma wane-male Kubele teinud, ja seda üksnes sellepärast, et tema risti-inimeseks saanud, wiimaks ütles weel, et tema taha niisugustega kui nemad, mite enam rahu teha. Kurwa meelega läksid saadikud nende sõnu-metega tagasi. Teisikorda katsusid weel usku ja saatsid teisi saadikuid, kes wäga ärdaste piiskopi palusid andeks anda ja lepida, lubasid tõeste ja kindlaste rahu pidada ja risti-usu õpetajaid wastu wõtta. Piiskop soowis selle peäle wiimaks rahu teha ja saatis ka üeste õpetajaid nende Maale. Metsapoole maa-konnas sai pea esimene kirik Saleisa kohal ehitatud. Dooreida maakonnas õpetas Mlobrant, kelle jutlust Jumal wäga õnnistas, et ka seal pea Kubesalu kohal kirik sai ehitatud ja mõne aea pärast weel teised kirikud ka peagu kõik wanemad Tabreli linnas risti-usku heitsid.

Seeft aegst ei ole enam mite risti-usu wastupanemistest Liwi rahwa poolt kuulda, ja nemad said aega mõõda kõik risti-usulisteks. Nüüd on weel jutustada, kuidas ka Gesti-laesed risti-inimesteks said, aga seda peame teiseks korraks jätma ja kirjutama sellepärast seia alla:

(jääb poolele.)

Kirsi-Font.

Mõldre. Jüri istus püha pääw õhtu ukse ees ja õpis wiendama palwe, aga ei tahtnud kogoniste mite tema püha hakada, sest et temal wäga wisa pea oli. Tema pilkaja, Peedi Priidu, nägi teda seal istuwad, lipsatas kirsi fonti näpu wahelt wastu. Jüri filmi ja pistis pea rinna peäl jooskma. Jüri jäi wakka istuma ja ütles ise enese wastu: „Oh kuidas se minu peäle oskas! Oleks mo film mite kule must warjutatud, ta oleks nüüd peast wäljas olnud! Oh seda Jumala armu!“ Siis wõtis tema selle marja fonti maast ülese, keerutas näpu wahel ja katsus teda igalt poolt ja pani teda wiimaks westi tasku. Siis hakkas jälle üeste peäle õpima: „seft et meie iga pääwa palju patu teeme ja selget nuhtlust teenime, siis tahame ka meie südamest andeks anda ja heal meelel head teha neile, kes meie wastu effiwad.“ Wahel tema pühkis jälle sargi-käisega filma kuiwaks, sest et ta walu läbi wet jooksis.

Rädal pärast juhtus Jüri oma kät westi tasku pistma ja leidis selle kirsi fonti ja mõttes, „mis ta siin teeb?“ ja pani teda mulda rohu aeda nagu ernesiwakest. Ja et se Jumala tahimine nenda oli, idenes tema, tõusis ja kaswas iga aasta peagu küünra piikuse kõrgemaks. Kord katsus Jüri noore puu ja painutas teda tasku kätte wahel ja mõttes: Kasen ma siin kaswada, kuidas ise tahad, siis saad niisuguseks, kui Peedi Priidu koolis on, sellest rahwas üt-leb, et tema jalad tagant ülese lööb, nagu noor tük, kui tema māraga lautast wälja peäseb. Mina tahan sinuga teiste teha! — Jüri läks koolmeistri juure, kes noori puid niisamuti heaste mõistis kaswatada, kui poisja, ja palus teda, tema juure tulla. Koolmeister wõtis nuga kätte ja leikas peält ladwa üsna maha, niisamuti kõik liig-wõsub, mis alt ja kõrvalt tõusid, et paljas noor känd seisma jäi, ja poosis hea sugu kirsi marja puu ossa, mis tema moisa

aeast oli saanud, senna peäle. Ja et se jälle nenda Jumala tahtmine oli, hahas se peäle poogitud ofs heaste kaswama ja läks suureks, ja se kirsipuu kaswas kõrgemaks ja ilusamaks kui kõik teised Jüri aea puud. Ja kes kahelümne aasta aeal ei olnud seal käinud, ei wõinud ega puud ega meest, kes puud oli kaswatanud enam äratunda. Ilusad olid nemad mõlemad peält näha, kui nemad ühel püha-pääwal õhtu teine teise kõrwas seisis, kirsipuu täis tänu marju ja tema peremees rahu ja rõõmuga südames, mis aina ilusa noore mehe näu peält hiilgas. Sellepärast ei olnud ka mitte imeks panna, et se mees neid ei tunnud, kes praegu aea taga luurides käis, nagu kurdaks tema pääwa aeal küla tänavasse astuda. Mõldre Jüri aga tundis, et se äratadunud poeg, kes palju salgu käis, Peedi Priidu oli, aga siiski tema ei teinud ennast temaga tutwaks, waid kutsus teda aga nagu wõerast teekäijat aeda ja ütles: „Sõber, oled sina jänus? noh, istu selle puu warjule maha ja sõ selle korwi seest kirs-marju, ni palju kui sa himustad, senni lähen mina ja toon sulle ka tüki leiba, siis wõid sa jälle edasi minna kui tahad.“ Mõldre Jüri tundis teda küll, et tema Peedi Priidu oli, aga tema ei teadnud mitte, et tema inimesestapja oli ja et Jumala kõhnumõistmine juba teda kätte saamas oli. Ja oleks tema sedagi teadnud, siiski oleks tema südamel suur rõõm sest olnud, et tema jõudis oma waenlasele enne surma wiimse ihuliku jahutamise pakuda. Se kirsisõõmine aga oli selle äratadunud poia wiimne sõõma-aeg. Weel olid kirs-marjad hamba wahel ja waata juba olid ratsa soldatid aea taga, ja kui Priidu püsti fargas ja tahis joku püta, lastis üks soldat püesiga kuuli tema südamest läbi, et ta maha langes, ja kirsipuu al oma hinge heitis. Soldatide peält aga ütles: „Temale on täna nenda sündinud, kuida tema teisele teinud!“

„Sõber, oled sina jänus? noh, istu selle puu warjule maha ja sõ selle korwi seest kirs-marju, ni palju kui sa himustad, senni lähen mina ja toon sulle ka tüki leiba, siis wõid sa jälle edasi minna kui tahad.“